

Blut und Boden ('Sang i pàtria')

Manuel Molins

Blut und Boden ('Sang i pàtria') és una peça teatral que té un protagonista d'excepció: M.H. un pensador clau del panorama contemporani, tant per la seva obra, i especialment *Ser i Temps* de 1927, com per la influència que ha exercit durant el S.XX i que exerceix encara avui.

Blut und Boden és una obra (impressionant i imprescindible) que incideix en un tema delicat i alhora essencial: pot un pensador ser perillós i al mateix temps ser un dels filòsofs més importants del segle XX? és a dir: pot tenir una filosofia crítica, que possibilita una lectura del passat, des del més remot (grecs) fins al més proper (Husserl), enriquidora, distinta i colpidora? Molins dóna (esbrina una) la seva resposta en l'obra, amb un discurs doblat: el pròpiament teatral (o "ficcional") i el que anomena "documental" (tal com diu en la interessant "Nota" del començament) en el qual, aplicant (a la seva manera) la tècnica de W. Benjamin d'un conjunt de fragments diversos, de diferents veus, que construeixen un (altre) discurs (paral·lel). Potser també, diria jo, de Benjamin n'extrau aquell crit de "demolir a Heidegger"¹ (en una carta a Scholem) que en Benjamin era un projecte de lectura crítica del filòsof (abans de saber res del seu compromís polític amb el nazisme).

El tema del compromís de Heidegger amb el règim nazi és recurrent en l'àmbit de la història de la filosofia contemporània, no tant perquè algú en dubti hores d'ara, quan ja han aparegut tants documents que fan evident

¹ Carta d'abril de 1930 a Scholem.

la seva adhesió al nazisme en el seu inici, sinó pel tema de si en la filosofia heideggeriana hi ha un pensament polític que expliqui aquesta adhesió. Aquí trobem intèrprets que ho neguen i d'altres que ho afirmen. Tanmateix també és experiència comuna de molts lectors de Heidegger que, malgrat estar informats d'aquesta relació, els textos mateixos o la lògica interna de la seva filosofia no demanen una consideració expressa d'aquest fet (i menys encara una "interpretació política" del seu pensament), és a dir no hi ha una evidència que permeti fàcilment liquidar al filòsof, per aquesta causa.

La qüestió de fons, és doncs: pot ser el discurs filosòfic de M. Heidegger autònom, és a dir es pot llegir sense lligar-lo al discurs del nacionalsocialisme? Si ens fixem en la influència que el filòsof exercí sobre els (altres grans) pensadors del segle (i de com es van ocupar de la seva filosofia) des de Jean-Paul Sartre, Hans-Georg Gadamer, Emmanuel Lévinas, Hannah Arendt, Jacques Derrida, Michel Foucault, Giorgio Agamben, Gianni Vattimo, Peter Sloterdijk, ... hauríem de respondre que sí ha de ser possible perquè no deuen ser pas mals lectors en el sentit estricte del terme, aquests pensadors. La fascinació del mag no pot ser l'única resposta de tantes i tan atentes lectures del "mestre".

L'obra comença i conclou amb el "ficcional" discurs del nou rector Martin Schwarzwald (Selva Negra)-Heidegger sobre la nova universitat alemanya, però en acotació acaba amb un públic neonazi actual enaltit amb l'inquietant: "Tornarem!" (precedit pel solemne i aquí gens misteriós: "Alles Grosse steht im Sturm" traduït per "la grandesa es conquista en l'assalt").

A més de la por o la preocupació que l'autor ens mostra en aquest final, hi ha un element que crec que no es pot passar de llarg i que, al meu entendre, potser resulta coincident respecte a l'ambient dels anys 30 a Alemanya. Heidegger és un pensador radical, a *Ser i temps* planteja una crítica a la tradició que no és fàcilment eludible, pretén pensar més enllà de les categories que la tradició ens ha donat per fer-ho: substància, jo, subjecte/objecte, realitat ... són idees qüestionades per tal de cercar allò originari, autèntic que està més enllà del discurs filosòfic racional. Heidegger, com tants pensadors del seu temps, sent que viu en una època decadent, que la modernitat ha comportat lletjor, explotació, formes de vida allunyades de la natura, de respecte a la terra. Entroncant amb la tradició romàntica alemanya i amb el pensament de Nietzsche, Heidegger fa una crítica radical que abasta tots els àmbits: el filosòfic, sens dubte, però també el literari i artístic. Com molts historiadors han volgut mostrar², al costat del seu conservadorisme, el nazisme es presentava amb un caràcter revolucionari (crític: amb l'ordre burgès) que resultava **temperamentalment** proper al filòsof radical de la "Selva Negra", se li presentava com un "nou" començament.

En tot cas, per a mi no es pot anar més enllà: no hi ha elements en la seva filosofia que ens puguin explicar suficientment la seva adhesió al nazisme. Probablement resulta un pensador incòmode (i potser també per això és el tema de l'obra de Molins), fins i tot irritant perquè sabent el que sabem, el tornem a llegir i el volem entendre; i és que és difícil de digerir, des del seu silenci des de 1945, que potser el filòsof més gran del segle XX va deixar de pensar quelcom ineluctable.

² BRACHER, K.D. *Controversias de historia contemporánea sobre fascismo, totalitarismo y democracia*. Alfa. Barcelona, 1983.

En l'obra de Molins hi apareixen, a més de les veus dels altres personatges (la dona del filòsof, Alma, el soldat-filòsof francès Frédéric Fédier i Sharon Stein, la dona jueva del gueto de Vílnius), uns llocs que també parlen: sobretot la cabana (Hütte) del filòsof a Todtnauberg, el mencionat Gueto de Wilnö i el camp de concentració. Són imprescindibles per a donar compte del relat: de l'arrelament a la terra, del ser com formar-part-de, la confecció d'una obra de pensament en un lloc determinat; de la brutalitat d'un règim inhumà i de la mort.

El primer personatge que se'ns presenta en el devenir l'obra, com deia, és el filòsof, en els segons previs a pronunciar el seu discurs de rector a la Universitat de Friburg, és el maig del 33. Molins en recull algunes paraules, algunes frases significatives, però em sembla que sobretot l'interessa i assoleix reflectir la part emotiva, el llenguatge de combat i l'embat d'una voluntat "constructora". És a la *Hüte* on la veu de Martin Schwarzwald és més clara, alhora que Alma la seva dona li fa de contra-veu i a la vegada el situa, més enllà de les seves vivències personals

Des de la primera intervenció en el relat de Sharon Stein, se'ns mostra la seva grandesa. La titellaire comença a explicar el conte de l'emperador que va nu i la seva titella l'interromp per dir-li que aquest conte ja "ha passat a la història", que és "antiga" i que ella, la FräulinJude, explicarà una (nova) història de com va enganyar I també s'interromp per col·locar un nen del públic i aleshores se sent remor i arriba l'altre titella, el FlautaFührer, que en realitat és el conte que vol explicar: com va enganyar al FlautaFührer. El lloc del teatre, si bé efímer, es presenta com el més real, com allò que ens conforma amb la nostra humanitat.

L'última intervenció, com a cendres, com a fum, de Sharon Stein resulta pertorbadora i emocionant: pertorbadora pel regust de les frases que responsabilitzen, emocionant per l'autèntic dolor que se'ns transmet i per l'esperança de què l'art lliure (Adorno-Molins dixit) ens pot salvar:

“Mai no he temut la mort, sinó la fi del relat. L'art és únic, irrepetible, mentre que, aquí, la mort es fabrica com en una adena de producció de cotxes o armaments. Però, si el nostre dolor reviu en la memòria, la cendra serà el nostre crit o el nostre cant perquè en l'art la mort és una flama. Recorde-ho. Recordeu-me” (p.73).

[NO sé si hi insistiré: Front el discurs filosòfic, la veritat de l'art, potser l'única filosofia possible, la filosofia de l'art, l'estètica (en el sentit, novament, adornià)]

Frédéric, l'animador cultural francès, va mostrant des de les cartes a la seva promesa i en l'entrevista al filòsof, la veu de qui no vol acceptar, la veu potser per Molins de part dels filòsofs del segle XX. El seu discurs recull respostes de Heidegger, intercala missatges ambigus que acaba travant amb els títols d'algunes de les obres del “mestre-llop” (camins del bosc, senda oblidada) un joc eficaç i bell que condueix a una pregunta:

“Es un místic, un teòleg
Un impostor?”

Potser ja no, doncs, un filòsof. Tanmateix no n'acaba d'estar segur, potser és que no l'entén; no som en temps de seguretats (58).